

SKAMLØST FORLAG

ikke
tull med o
SMÅEN

VEILEDNING

SELJA MARIA SIGGERUD

Illustrasjoner: Morten Hornburg
© Skamløst Forlag AS (Bjerkøe, Løkkeberg & Wold), Oslo
www.skamløst-forlag.no

VEILEDNING TIL IKKE TULL MED SMÅEN

*Utarbeidet av Selja Maria Siggerud,
med god hjelp fra både Redd Barna og Stine Sofies Stiftelse.*

Mai 2020

Hvem er boken skrevet for?

Boken er først og fremst ment for barn fra alderen 4 år og oppover. Dette er fordi boken tar opp temaer som gode og vonde hemmeligheter, følelser, og det å bestemme over egen kropp. Disse temaene tas opp i barnehager fram til barn er 4 år, og det er viktig at barna har noen forkunnskaper om disse før de blir introdusert for denne boken. For hva er egentlig en god hemmelighet? Hva er en vond hemmelighet? Hvilke følelser har man, og i hvilke situasjoner kan man merke disse? Hva er det voksne ikke har lov til å gjøre med barnets kropp, og hva har de lov til? Dette er ting som man bør snakke med barn om før boken blir lest.

Hvorfor trenger jeg denne boken?

Seksuelle overgrep skjer oftere og nærmere enn man tror. Det viktigste vi voksne kan gjøre i arbeidet mot seksuelle overgrep, er å snakke åpent om det med barna. Vi voksne må være trygge personer for barna, som ser og hører dem, og som tør å ta tak i dette temaet. Vi kan ikke tie. For at barn skal kunne snakke om seksuelle overgrep, så er det helt nødvendig at vi voksne tør og klarer å snakke om det først. Vi må snakke med barna om følelser, om kropp, seksualitet og grenser, om hva voksne ikke har lov til å gjøre med barn, og om hva barna må gjøre dersom de blir bedt om å holde på en vond hemmelighet. Mange barn som utsettes for seksuelle overgrep, har ingen forutsetning for å forstå hva som skjer, og fler tror også at det som skjer er normalt. De tror kanskje at det som hender er deres egen skyld, eller at de ikke vil bli trodd eller hørt dersom de forteller om det videre. De kan også være redde for konsekvensene dersom de forteller noe om det de har opplevd. Vi voksne har et ansvar for å gi barna en forståelse av at seksuelle overgrep aldri er greit eller normalt, og at det aldri

er barnets skyld. Vi må snakke dette temaet i hjel, helt til det ikke er noe tabu lenger. Og om vi er bekymret for et barn, om barn forteller noe som vi reagerer på, så må vi ta det på alvor.

Denne boken er skrevet og tegnet på en slik måte at temaet skal være lettere tilgjengelig og enklere å samtale om med de minste barna. Den er et fint utgangspunkt for videre samtaler med barn rundt disse temaene som vi møter på i fortellingen. Illustrasjonene i boken, og det at karakterene er dyr, er med på å gjøre den mindre intens for de barna som kanskje har blitt utsatt for seksuelle overgrep. Det muliggjør at disse barna kan distansere seg fra karakterene i boken, selv om teksten er direkte og tydelig, og kanskje beskriver noe de selv har opplevd.

Hvordan skal jeg bruke denne boken?

Før du leser boken, er det viktig å snakke med barna om følelser, kropp og grenser. Det er viktig at barna på forhånd er trygg på egen kropp, at de kan begreper som omhandler kroppen, samt at de har lært om grenser i forhold til egen og andres kropp. Snakk med barna om normal seksualitet før dere snakker om det unormale; forklar barna om hva som er vanlig og normalt, før dere snakker om det som er unormalt og ulovlig, altså overgrep. Voksne som snakker med barna om disse temaene, må være trygge og komfortable med å snakke om dem. Vær åpne og imøtekomende, og bruk riktige begreper. For å lettere kunne få til dette, anbefales det at de voksne øver på å snakke sammen om disse temaene før boken og temaene introduseres for barna.

Hva har voksne ikke lov til å gjøre med barnets kropp? Voksne har for eksempel ikke lov til å ta på tissen til barna, men hva hvis barnet skal på do og trenger hjelp med å tørke?

Hva med stellsituasjoner? Barn kan ha mange spørsmål i møte med disse temaene, og det er viktig å tenke over temaene på forhånd og å være forberedt på å svare på barnas spørsmål. Snakk gjerne sammen med kolleger om disse spørsmålene før dere snakker med barna. Møt alle spørsmål på en god måte, og ta alle spørsmålene til barna på alvor. Vær også forberedt på at et barn kanskje kan si noe som du opplever som bekymringsfullt, og vær bevisst på hvordan du reagerer og på hvordan du møter dette barnet. Det er også viktig at voksne er klar over, og kan formidle til barna, at seksuelle overgrep ikke trenger å gjøre vondt, da en del barn tror at det må gjøre vondt for at det skal være et seksuelt overgrep.

Det er også viktig å få snakket med barna om hemmeligheter. Hva er en god hemmelighet? Om du skal overraske noen med en gave, så er dét for eksempel en god hemmelighet. En god hemmelighet er en hemmelighet som du blir glad og spent over å holde. Men hva er en vond hemmelighet? En vond hemmelighet er når du bærer på noe som du blir trist, redd, uvel og/eller sint av å tenke på. En hemmelighet som gir deg en vond følelse i magen. En hemmelighet som du ikke føler at du kan dele fordi du kanskje er redd eller føler skam. Gå gjerne gjennom disse temaene før boka leses.

Bruk enkle ord, og vær også forberedt på å forklare ord og uttrykk underveis, som kanskje kan være vanskelige for barna (“hva er skam?”).

I illustrasjonene i boken, er det lagt vekt på ansiktsuttrykk og blikk. Se på illustrasjonene på sidene før dere leser teksten, og still spørsmål til barna om hva de ser. Hvordan ser han ut på dette bildet? Han ser kanskje litt redd ut, ja. Litt lei seg, kanskje. Og hva er det han gjør i dette bildet? Hva tror dere skjer her? Hva tror dere teksten på denne siden kommer til å handle om? Hva tror dere skjer videre?

Hvordan snakker jeg med barna om denne boken?

Det viktigste du kan gjøre for barna, er å tydelig vise at du ser og hører dem. Vis at du er der for dem og at du er en trygg voksen som de kan snakke med. Vær også tydelig på at det er bra å snakke om disse temaene. Om du som voksen ikke er komfortabel med å snakke om temaene, om du synes det er flaut, vil barn kunne merke dette, og selv føle at dette er temaer som er vanskelig og flaut å snakke om. Vær åpen! Dette kan dog selvfølgelig være vanskelig og ukomfortabelt av mange grunner, så det anbefales at voksne som skal lese boka for barn, først øver på å lese boka og så snakke om disse temaene sammen med kolleger. Det anbefales òg å gå inn på www.snakkemedbarn.no, en flott ressurs for å kunne øve på hvordan dere kan snakke med barn som dere er bekymret for.

Når dere skal lese boken sammen med barna, snakk sammen før dere leser den, helst i små grupper. Snakk om temaene man møter på i boken. Snakk sammen underveis, og snakk rundt illustrasjonene på hver side før dere leser teksten. Og snakk sammen også etter at dere har lest boken. Hva handla egentlig denne boken om? Hva var det som skjedde med Småen? Hva gjorde Haren? Hva gjorde Eldar? Hva kan dere gjøre dersom dere opplever noe som er vanskelig/leit/trist/ekkelt/skummelt? Har dere noen som er som Eldar, noen som dere er trygge på og som dere kan snakke med dersom det skjer noe vanskelig? Hvorfor er det viktig å snakke om disse temaene?

Hva skal jeg gjøre dersom et barn forteller at de har blitt utsatt for overgrep?

Dersom et barn forteller deg at det har blitt utsatt for overgrep, er det svært viktig at du viser barnet at du lytter og at du er der for barnet. Bruk gjerne gjentakelser for å vise barnet at du lytter.

«Jeg liker ikke at han er på besøk hos oss.»

«Du liker ikke at han er på besøk hos dere.»

La barnet fortelle selv, i eget tempo, uten å prøve å framskynde noe eller legge ord i munnen på

barnet. Du kan stille utdypende spørsmål, men ha tålmodighet for at det barnet vil fortelle kan være veldig vanskelig å få sagt, og at det derfor kan bli en del pauser og avsporinger.

«Han er ikke noe snill med meg.»

«Han er ikke noe snill med deg. Fortell meg mer om det.»

«... Se, jeg har tegna en hund!»

«Oi, ja, jeg ser at du har tegna en hund! Så søt den er! Er du glad i hunder?»

«Ja, jeg synes at hunder er fine.»

«Ja, jeg synes også at hunder er fine. [Pause] Men du, jeg vil gjerne høre mer om han som ikke er noe snill med deg. Kan du fortelle mer om det?»

Ha en trygg og vennlig tone med barnet. Ved å svare på eventuelle avsporinger også, viser du en interesse for barnet, og det kan være med på å la dere bli bedre kjent og trygge relasjonen mellom dere. Oppsummer gjerne underveis også, det som barnet har fortalt. Slik viser du at du lytter og at du er interessert i å høre hva barnet har å fortelle.

Vær også veldig bevisst på ditt eget kroppsspråk og din framtoning, Vær åpen og imøtekommende, og prøv å behold roen selv dersom du får vite noe som sjokkerer og uroer deg. Om barnet merker at du blir stressa eller ukomfortabel, kan dette føre til at det holder tilbake og ikke ønsker å fortelle mer. De kan oppleve det som avvisning, at du kanskje ikke tror på dem, eller de kan føle på at de kanskje har fortalt deg noe som er vanskelig for deg å høre på. Selv om du tenker at barnet må ha det vanskelig, eller at det barnet forteller høres ille ut, så ikke fortell dette til barnet. Om du gir uttrykk for at «det må være veldig vanskelig for deg» eller «det du opplever er ulovlig, ingen voksne har lov til å gjøre sånt!», så kan du risikere at barnet ikke ønsker å fortelle mer fordi det blir usikker på måten du reagerer på. Vær en trygg og god voksen, vis barnet at du ønsker, og tåler, å høre på det som blir fortalt.

Selv om du naturlig nok sikkert ønsker å trøste barnet, bør du dessuten unngå å bruke fysisk kontakt; barn som har vært utsatt for seksuelle overgrep, ønsker ofte å ha kontroll over sin egen kropp, så unngå å holde rundt eller klemme barnet, eller ta barnet på fanget, med mindre barnet selv oppsøker dette.

Husk også at vi alle har en meldeplikt, og det er ikke vi ansatte i barnehagen, i skolen, eller vi foreldre som skal undersøke det barnet forteller. Det er det politiet som skal gjøre. Din jobb som trygg voksen, er å være der for barnet, lytte, og formidle videre det barnet har fortalt. Skriv gjerne ned det barnet forteller, etter å ha snakket med barnet. Det kan være til hjelp senere.

Ansatte i barnehage og skole bør ta kontakt med leder dersom de er bekymret for et barn. Barnehager og skoler bør ha en beredskapsplan for hvordan de skal gå fram i slike saker, og alle ansatte

bør være kjent med denne. Det er i utgangspunktet lederen som har ansvar for å melde inn til barnevernet, men om barnehage eller skole ikke ønsker å gå videre med en sak, og du fortsatt har en bekymring, så har du en plikt til å sende inn bekymringsmelding selv.

Det kan eventuelt da være lurt å først ta en telefon til barnevernet og diskutere saken anonymt, for å høre om de synes det er grunnlag for bekymringsmelding.

Du trenger ikke å sitte inne med fakta før du melder videre. Du trenger ikke å vente til at et barn eventuelt forteller at de har blitt utsatt for misbruk. Vi har en plikt til å melde videre ved bekymring, og det er barnevernet som skal utrede videre og ta kontakt med politiet dersom det har skjedd en straffbar handling.

Litteratur

Langballe, Åse. (2011). *Den dialogiske barnesamtalen. Hvordan snakke med barn om sensitive temaer*. Oslo: Nasjonalt kunnskapscenter om vold og traumatisk stress.

Barne- og Likestillingsdepartementet. (2009). *Snakk med meg! En veileder om å snakke med barn i barnevernet*.

Redd Barna. (u.d.). *Hvordan møte og følge opp et barn som forteller?*

Nyttige telefonnumre

Alarmtelefonen for barn og unge - 116 111

Landsdekkende telefon for incest- og seksuelt misbrukte - 800 57 000

Stine Sofies Stiftelse – 37 29 40 90

Skamløst Nettverk – 973 111 01

Kors på halsen – 800 33 321

Politiet – 02800

Nyttige ressurser

www.snakkemedbarn.no

www.reddbarna.no/jegerher

www.jegvilvite.no

www.ikketullmedsmåen.no

